

נאמנות האב בקידושי בתו (קידושיין סג-סד)

גליון 393

בדרף סד. דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה, שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה, לאיש אסרה, הזה התירה.

מבואר בגמ' שנאמן האב לומר שקידש את בתו, ובכך לאוסרה על כל העולם (חוץ מהמקדש).
ובדרף סג: איבעיא להו מהו לסקול על ידו. ופירש"י מהו לסקול על ידו, של האב, כלומר על פיו אם אמר קדשתי את בתי, ועדי קידושיין אין באין לפנינו, וזינתה, מהו להחזיקה על פיו כדין נערה המאורסה ולסקולה. רב אמר אין סוקלין, כי הימניה רחמנא לאב לאיסורא, לקטלא לא הימניה. רב אסי אמר סוקלין, לכולה מילתיה הימניה רחמנא לאב.

וצ"ב במה נחלקו רב ורב אסי בנאמנות האב. ולמה לפי רב אינו נאמן לגמרי, דאם נאמן, שיהא נאמן גם לגבי עונשיין.

ובתוס' (בד"ה לקטלא לא הימניה) הקשו דהא באותה פרשה של בתי נתתי כתוב וסקלוה, אלמא לקטלא נמי הימניה רחמנא. ותירצו דוסקלוה מיירי היכא דאיכא עדים, מיהו לאיסורא הימניה רחמנא כדכתיב את בתי נתתי לאיש.

ובהמשך הגמ', רב חסדא ס"ל כרב דאין סוקלין. ואזדא רב חסדא לטעמיה דאמר רב חסדא בני זה בן תשע שנים ויום אחד, בתי זו בת ג' שנים ויום אחד נאמן לקרבן אבל לא למכות ולא לעונשיין. תניא כוותיה דרב חסדא בני זה בן י"ג שנה וכו' נאמן (דרף סד). לנדרים ולחרמים וכו' אבל לא למכות ולעונשיין.

והקשו בתוס' (בד"ה נאמן לנדרים) מאי איריא אב אפי' אחר נמי דהא ע"א נאמן באיסוריין. ותירצו דאב דייק טפי לדעת שניו לפי שעליו מוטל להודיעו לאחרים, ולכך לאב עשאוהו כבידו ולא לאחרים.

וצ"ב דאטו נאמנות האב היא רק מדין ע"א נאמן באיסוריין או שיש כאן נאמנות מיוחדת שיש לאב ואין לאחרים. ואם אינו אלא מדין עד אחד מה הדמיון בין הנאמנות הזאת לדין של קידשתי את בתי. ואם יש לו נאמנות ממש, מדוע אינו נאמן גם לגבי עונשיין.

ובפני יהושע הקשה לפי רב מדוע אין סוקלין, הרי לאחר שהאב נאמן, וכבר איתחזק שהיא אשת איש הרי מבואר ברמב"ם (פ"ט"ז סנהדרין ה"ו) דבאופן שהאיסור הוחזק, א"צ בשני עדים וחייב מלקות (כגון שאכל חלב שהוחזק ע"י עד אחד) וא"כ למה שלא ייסקל לאחר שהוחזקה כאשת איש.

ובשב שמעתתא (שמעתתא ו' פ"ב) כתב דלרב אסי האב נאמן בתורת עדות, ולכן סוקלין על ידו. ואילו רב ס"ל דאע"ג דהימניה רחמנא אינו בתורת שני עדים (אלא כע"א הנאמן באיסוריין) ולכן אין האיסור ברור למילקי או ליסקל על ידו. (עיי"ש שתלה זאת בסברת חכמי פרוכניציה אי מהני חזרה ע"י אמתלא, דאם הנאמנות מדין שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, מהני אמתלא אבל אם נאמן בתורת עדות אינו חוזר ומגיד. ולרב אסי הו"ל עדות שלא שייך בו חזרה וה"ה דסוקלין על ידו ולרב לא הוי כשני עדים ומהני אמתלא לחזרה ואין סוקלין על ידו).

ולגבי קושיית הפנ"י תירץ דכאן איירי שלא הוחזקה עדיין, דלחזקה בעינן ל' יום (כמו שכתב הרמב"ם בפ"א איסור"ב הכ"א לגבי איש ואשה שבאו ממדינת הים) וכאן בסוגיין איירי שעדיין לא עברו ל' יום.

ובקובץ שיעורים (כתובות אות נח) הביא בשם הג"ר ליב רובין מווילקומיר לחלק בין חיוב מיתה לחיוב מלקות, דלמלקות די שיש איסור אבל למיתה צריך שתהא אשת איש. ולכן לגבי מלקות מהני חזקה, דהיות והוחזק לאיסור ועבר על האיסור ילקה אבל לסקול בעינן דהוי אשת איש, ולזה לא מהני עדות של יחיד וחזקה, דבעינן שני עדים. ולא די באיסור אשת איש כשאין נאמנות של עדים לוודא שהיא באמת אשת איש. וכן כתב בזכר יצחק (ריש סי' מו) דבלאו חייב כשעבר על איסור אבל למיתה בעי שתהא אשת איש.

ובדברי יחזקאל (סי' כא) כתב דבעד אחד והוחזק לוקין כי היות ונאמן עד אחד ונפסק הדין על החתיכה שהיא חלב הרי הוא כחלב לכל דיניה, ומסתעף מעדותו גם חיוב מלקות משא"כ באב שאומר קידשתי את בתי דהוי דבר שבערוה שצריך שני עדים, וחידשה תורה דאב נאמן, אם כן מתחילה לא האמינתו תורה רק לחצאין דהיינו לאוסרה בלבד אבל לא לקטלא שהיא מתורת אשת איש שהוא דבר שבערוה. ולא מהני לזה שהוחזקה דלא הוטל האיסור לגבי מיתה מההתחלה, וממילא אין לחייב אח"כ מיתה בתורת המסתעף. היות והנאמנות היא לחצאין לא תועיל החזקה שנאמין לו יותר.

לפי הגאון מווילקומיר אפי' שלא התברר שהוא חלב חייב מלקות, ולפי הדברי יחזקאל מאמינים לו שזה חלב. אבל לאשת איש אין לו נאמנות לגמרי.

ובאבי עזרי (פ"ז גירושין ה"ח) כתב דבאיסורין הא דעד אחד נאמן אינו מדיני עדות אלא משום דלא בעינן לזה עדות לברר הספק ואין חושדין אותו למשקר כי הוא רק גילוי מילתא בעלמא, לכן לוקין עליו בדאיתחזק משא"כ באב שאמר קידשתי את בתי שמוחזקת לנו כפנויה לא מועיל בירור ספק אלא צריך נאמנות, והתורה האמינתו לאיסורא ולא מצינו שהימניה לקטלא, ולא שייך כאן הוחזק דהא הוי דבר שבערוה ומעולם לא האמינתו תורה לגבי קטלא.

לדברי יחזקאל די בנאמנות שיש לו לחייב מלקות. ולאבי עזרי אין לו נאמנות של עדות אלא די לנו שגילה לנו שהוא חלב ולא חושדים שמשקר. אבל לאשת איש בעינן עדות, לדברי יחזקאל עדות גמורה של שנים, ולאבי עזרי בעינן עדות ובפחות משנים אין כאן עדות.

אמנם בתוס' רי"ד בסוגיין מפורש דהא דאין סוקלין הוא דוקא אם לא הוחזקה בעיר מקודשת אבל אם הוחזקה סוקלין (אפי' כשהיא אמרה נתקדשתי). הרי דמועילה חזקה גם לחייב סקילה.

מאידך, במאירי כתב שלא רק באופן שהאב אומר קידשתי את בתי ואיני יודע למי אלא אפי' כשאמר קידשתי לפלוני וזו זינתה עם אחר, אין סוקלין עד שיתברר הקידושין בעדים, שחזקת אירוסין אינה חזקה. הרי שלא כתב שעדיין לא נתחזקה אלא דאין בזה חזקה כלל.

וביאור הדברים הוא דהא דנו האחרונים האם בעינן לחזקה איזה מעשה והנהגה משמעותית או שמספיק שידוע לנו שנתקדשה. ולמשל איש ואשה שחיו יחד הם בחזקת נשואים או נדה שלובשת בגדי נדותה ונוהגת כדרך נדה היא בחזקת נדה. ובשלט"ג (לקמן דף פ) הביא שחזקה היא ע"פ מנהג והרגל שרואים שנוהגת כך. מאידך בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' רמה) כתב דבחזקה לחודא בלא מעשה הורגין (והוכיח כן מהרמב"ם). והמאירי כנראה ס"ל כהשלט"ג ולכן באירוסין אין חזקה. ואילו בתוס' רי"ד מבואר שיש מצב שכן הוחזקה. וכן למד השב שמעתתא הנ"ל אלא דחידש דבעינן ל' יום.

והנה בסוף הסוגיא תניא כוותיה דרב חסדא (דס"ל כרב שאין סוקלין) בני זה בן י"ג שנה וכו' נאמן לנדריים וכו' אבל לא למכות ולעונשין. הרי שהאב אינו נאמן לעונשין.

והקשה בחי' הרמב"ן מאי לטעמיה, דהתם לא הימניה רחמנא לאב אלא שנאמן משום דעד אחד נאמן באיסורין ובקרבן. וי"ל בתי זו בת ג' שנים וכו' רחמנא האמינה דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה, וכל נתינות במשמע אפי' ביאה, ואפילו היה באותה ביאה ספק בשנים שלה, ואעפ"כ קאמר אין סוקלין. ועוד י"ל דאודא לטעמיה דאשכחן לקרבן ולא לעונשין.

לפי התירוף הראשון של הרמב"ן חזינן שנאמנות האב היא נאמנות מיוחדת (לא מדין ע"א נאמן באיסורין) ורק לאיסורא. אבל לתירוף השני משמע שבס"ה חזינן משם שאפשר לחלק בין קרבן לבין עונשין. אבל עדיין קשה דשם הוא מדין ע"א נאמן באיסורין ולכן אינו נאמן לגבי עונשין אבל כאן דהוי נאמנות ממש מהיכי תיתי. וע"כ דלתירוף ב' ס"ל דגם בע"א באיסורין הוי נאמנות ממש ולא רק איזה בירור של ספק (ודלא כמו שהסביר האבי עזרי בשיטת הרמב"ם).

ולפי השלטי גבורים (לקמן עח) דס"ל שנאמנות האב על גיל ילדיו הוא מדין יכיר, הרי דהוי נאמנות ממש ולא מדין ע"א נאמן באיסורין. ולפי"ז ניחא הראיה משם, דחזינן שהנאמנות של האב אינה אלא לאיסורא ולא לעונשין, וה"ה לנאמנות של את בתי נתתי לאיש.